

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ КОНФЛІКТІВ В КОЛЕКТИВІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ТА ШЛЯХИ ЇХ ПОДОЛАННЯ

УДК 159.8942.32

Матохнюк Людмила Олександрівна,
доктор психологічних наук, професор
завідувач кафедри психології
КЗВО «Вінницька академія безперервної освіти»

Іванюк Інна Сергіївна,
методист відділу виховної роботи
КЗВО «Вінницька академія безперервної освіти»

Анотація. У статті висвітлено особливості та причини конфліктів в колективі молодших школярів, роль вихователя групи подовженого дня у зниженні кількості шкільних конфліктів, навчанні молодших школярів поведінки в конфліктних ситуаціях.

Ключові слова: молодші школярі, конфлікт, конфліктні ситуації.

Актуальність дослідження. Життя без конфліктів неможливе. Конфлікти в суспільстві є соціальною реальністю. Вони охоплюють усі стосунки людини з об'єктивною дійсністю. Проблема умов запобігання конфліктів завжди була і є актуальною для будь-якого сучасного суспільства тому що воно дає можливість розробити соціально-педагогічні умови, спрямовані на запобігання ймовірних конфліктів та вирішення вже існуючих, реальних конфліктів між суб'єктами навчально-виховної діяльності.

Конфлікт – зіткнення протилежних інтересів і поглядів, напруження і крайнє загострення суперечностей, що призводить до активних дій, ускладнень, боротьби.

Нажаль, сучасна педагогіка зіткнулася з тим, що з конфліктними ситуаціями зустрічаються не лише педагоги основної школи, але й вчителі початкової школи, вихователі груп подовженого дня. Більшість наукових

праць присвячено вивченню конфліктних особливостей підлітків, ніж молодших школярів, яких вважають нормослухняними.

Короткий аналіз останніх досліджень і публікацій з проблеми.

Вивченням конфліктів, причин їх виникнення, перебігу, розв'язання, поведінці учасників займалося багато вчених різних напрямків: психологи, педагоги, філософи, соціологи, а саме: Андреева Г., Божович Л., Виготський Л., Гельдман Д., Ельконін Д., Леонтьєв О., Маслоу А., Роджерс К., Рубінштейн С., Сміт А., Томас К..

Метою наукової публікації є виявлення причин конфліктних ситуацій у колективі молодших школярів, висвітлення ролі вихователя групи подовженого дня у зниженні кількості шкільних конфліктів, навчанні молодших школярів поведінки в конфліктних ситуаціях.

Завдання статті:

- 1) розкрити психологічний зміст поняття «конфлікт»;
- 2) з'ясувати основні фактори, які впливають на динаміку конфліктності дітей.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Конфлікт - надзвичайно поширене явище суспільного життя. Конфлікти відбуваються між окремими представниками біологічних співтовариств і між видами, в суспільному житті - між людьми, соціальними групами, класами, державами.

Конфлікт (лат. *conflic* us - зіткнення) у найзагальнішому вигляді визначають як гранично загострене протиріччя. Конфлікти можна класифікувати за різними підставами: рольові та особистісні, міжособистісні та внутрішньоособистісні, короткочасні і затяжні, явні і приховані, конструктивні і деструктивні, ситуаційні і системні та ін.

Існує думка, що конфлікт – явище завжди небажане, що його слід негайно вирішувати, як тільки він виникає. Але в багатьох ситуаціях конфлікт допомагає допомогти вирішити проблему.

Англійський соціолог Е. Гідденс дав таке визначення конфлікту: «Під конфліктом я маю на увазі реальну боротьбу між діючими людьми, або групами, незалежно від того, які витoki цієї боротьби, її способи і засоби, мобілізовані кожній із сторін».

Найяскравіше ця позиція представлена в роботах німецьких соціологів Р. Зіммеля, Р. Дарендорфа і американського соціолога Л. Козера. Основне положення теорії конфлікту Г. Зіммеля полягає в тому, що конфлікт, хоча і є однією з форм розбіжності, в той же час є соціалізуючою силою, що об'єднує протиборчі сторони і сприяє стабілізації суспільства (Атаянц, Н. Г., 2002).

За даними психологічних досліджень вікових особливостей особистісного розвитку (Л. Артемова, О. Кононко, В. Котирло, Ю. Приходько, Т. Рєпіна, О. Рузьська, Д. Ельконін та ін.), інтенсивне засвоєння способів поведінки у стосунках з іншими дітьми відбувається саме в молодшому шкільному віці (Скрипченко, О. В., Долинська, Л. В., Огороднійчук, З. В., 2007).

Вагомою віковою особливістю молодших школярів, що спричинює конфліктність, є їх емоційна вразливість, що часто призводить до конфліктів з оточуючими. У молодших школярів стрімко розвивається почуття самолюбства, зовнішнім вираженням якого є гнівне реагування на будь-які приниження їх особистості та позитивне переживання визнання їх якостей.

Загалом конфліктна поведінка молодших школярів, з одного боку, є моделлю батьківської поведінки, а з іншого - результатом жорстокого ставлення батьків до дітей і намагання якось привернути до себе увагу. Жорстокість батьків слугує причиною виникнення образи, ненависті, гніву. Результатом цього є підозрілість, недовіра до оточуючих, котрі, на їх думку, здатні зашкодити (Скрипченко, О. В., Долинська, Л. В., Огороднійчук, З. В., 2007).

Якщо вчитель знає особливості поведінки молодших школярів у конфліктних ситуаціях, знає як вчасно і правильно вплинути на дитину допоможе знизити чисельність правопорушень, що відбуваються на базі конфліктності. Також це допоможе значно поліпшити взаємовідносини між учнями та їх однолітками, учнями та їхніми батьками.

Тому велику увагу педагог має приділяти роботі з батьками, підвищуючи їхню конфліктологічну компетентність через проведення індивідуальної (роз'яснення, консультування) та групової (збори, консультації спеціалістів) роботи.

Ефективною сучасною формою такої роботи є батьківські збори, що проводяться за тренінговою технологією, що дає можливість не лише отримати знання, а й у ході інтерактивних вправ відчувати, пережити уявну конфліктну ситуацію, знайти конструктивний вихід із неї, визначити власний стиль поведінки у конфліктних ситуаціях.

За характером виникнення конфлікти в молодших класах можуть бути раптовими, непередбаченими. Це найнебезпечніший варіант конфлікту, тому що тут потрібна безпомилкова реакція педагога в умовах дефіциту часу. Саме в подібних випадках імпровізація часто підводить учителя, і наслідки раптових зіткнень із непродуманими реакціями з боку вчителя можуть виявитися сумними.

Крім раптових відбуваються й такі конфлікти, характер і протікання яких типові. Тут у досвіді вчителя звичайно вже є більш-менш відпрацьовані сценарії реагування. Залишається лише відкоригувати їх у зв'язку з даною ситуацією.

Нарешті, у поле зору вчителя повинні бути ситуації, де може бути створений спрямований конфлікт, втягнути своїх підопічних у його вирішення і цим забезпечити просування вперед. Перш ніж перейти до висвітлення конфліктних ситуацій у навчально-виховному процесі початкової школи, позначимо основні змістовні блоки.

Порівняння частоти виникнення конфліктних ситуацій у молодших, підліткових, старших класах дозволяє зробити висновок про те, що молодші школярі істотно рідше своїх старших товаришів виявляються залученими в події конфліктного роду. Можна назвати статистичну сталість при масовому опитуванні колишніх школярів, щодо збережених у пам'яті на все життя конфліктних зіткнень у період навчання в початковій школі. Біля половини опитуваних не можуть назвати жодної конфліктної події, яка б залишила в їхній пам'яті неприємний знак, що негативно позначився на образі їхньої колишньої вчительки (Бовть, О. Б., 1997).

Конфліктні події в процесі навчання молодших школярів по суті не відрізняються різноманіттям. Домінує три групи взаємин учень - учитель, де виникають психотравми школярів. Відбуваються вони на уроці й стосуються не методики в її власному значенні, а поведінки вчителя, тобто його тактики, стилю, реакції на вчинки учнів. Сильніше всього на психіку учнів впливають у негативному плані події, викликані прийомами дисциплінування молодших школярів.

Другу групу конфліктогенних ситуацій у початкових класах становлять вчинки вчителів, які можуть поєднуватися терміном «дискримінація» стосовно учнів. Форми їхнього прояву не відрізняються розмаїтістю.

До третьої групи належать конфліктні ситуації дітей молодшого шкільного віку типу «учень-учень». Вони виникають через взаємні образи або через образи з одного боку. Річ у тому, що багато дітей початкових класів ще не здатні повністю висловити словами усі свої думки, емоції, захистити себе, у випадку агресії з боку іншої дитини.

Серед хлопчиків у таких ситуаціях виникають бійки, дівчатам же зазвичай притаманна мовчазна образа, яка набагато сильніше травмує психіку дитина. Вона може виявитися в заниженій самооцінці, виникненню підвищеної тривожності у дитини, навіть у небажанні йти до школи.

Вирішення - заключна стадія еволюції конфлікту. Вирішення конфлікту можливо, по-перше, за рахунок перетворення самої об'єктивної конфліктної ситуації й, по-друге, за рахунок перетворення образів ситуації, наявних у сторін.

Разом з тим і в тому, і в іншому випадку можливе двояке вирішення конфлікту: часткове, коли виключається тільки конфліктна поведінка, але не виключається внутрішнє стримуване спонукання до конфлікту в сторін, і повне, коли конфлікт усувається й на рівні фактичної поведінки і на внутрішньому рівні.

Повне усунення конфлікту за рахунок перетворення об'єктивної конфліктної ситуації ми маємо, наприклад, коли за допомогою розведення сторін вони втрачають можливості й необхідності контакту й, отже, конфліктної взаємодії (наприклад, якщо пересадити конфлікуючих школярів за різні парти). Для дітей молодшого шкільного віку характерні такі типи виходу з конфліктних ситуацій:

Перший варіант - коли одні із сторін виправдовує себе, або погоджується із претензією, але тільки у даний момент. Цей прийом найчастіше використовує «співрозмовник».

Другий варіант - конфронтація - несприятливий та малопродуктивний спосіб розв'язання конфлікту, коли ніхто не бере до уваги позиції іншого. Єдиним позитивним моментом конфронтації є те, що експериментальні ситуації дозволяють побачити слабкі і сильні сторони іншого, зрозуміти інтереси. Частіше таким варіантом користуються хлопці. Дівчата рідко вдаються до цього варіанту.

Третій варіант - примус. Це тактика прямолінійного розв'язування того варіанту завершення суперечки, який влаштовує ініціатора. Найчастіше до примусу вдаються діти, які впевнені у своєму абсолютному впливові та владі. Цей вихід із конфлікту є найнесприятливішим для збереження стосунків. Дитина не реагує позитивно, так як такий співрозмовник нагадує дорослого, батька.

Необхідно створити учням комфортні умови перебування в школі, аби не загубити довіру дитини, адже, за словами Бісмарка, довіра – це ніжна рослина, якщо вона зав'яла, то скоро не розцвіте.

Кожна помилка вчителя при розв'язанні конфліктної ситуації травмує дитину, вселяє недовіру до старших, викликає роздратованість. Коли наростає конфлікт між дітьми, варто зацікавити обидві сторони спільною справою, фізичною працею: поливанням квітів, прибиранням класу, щоб спрямувати «негативну енергію» дітей в конструктивне русло (Зедгенидзе, В. Я., 2006).

Учитель має докладати зусиль, аби не потрапляти в конфліктні ситуації і не створювати їх, дотримуватися таких правил: бути розсудливим, уникати сварок, образ; ніколи не робити того, чого б не хотів би, щоб зробили тобі; творити себе, як особистість, реально оцінювати свої вчинки; любити життя, бо це неоціненний дар. Учителю необхідно вміти й хотіти зрозуміти дитину, пробачити, допомогти; бути щедрим та милосердним у спілкуванні.

Висновки. Отже, коли вчитель знає особливості поведінки молодших школярів у конфліктних ситуаціях то це значно допоможе поліпшити взаємовідносини між учнями з однолітками, та їхніми батьками. Для запобігання й розв'язання шкільних конфліктів, необхідно створити в школі атмосферу довірливого спілкування, не давати змогу розвиватися агресії, злості, заздрощам.

Діти повинні бути впевнені, що їх люблять у колективі, прислухаються до їхньої думки, а вчитель для кожного – порадник, друг, який допоможе, підкаже, як вийти з біди. Саме поведінка вчителя, поважний стиль його спілкування з дітьми й дорослими мають бути позитивним прикладом, взірцем для наслідування.

Перспективи подальших досліджень полягають у з'ясуванні причин виникнення конфліктних ситуацій у шкільному колективі, що загалом відповідають принципам проведення психологічних досліджень.

Список використаної літератури:

1. Атаянц, Н. Г. (2002). Психологія конфліктів в середній школі. Владикавказ: Сівба.-Осет. держ. ун-ту ім. К.Л. Хетагурова [українською мовою].
2. Бовть, О. Б. (1997). Причини агресивної поведінки дітей молодшого шкільного віку. Педагогіка і психологія. (1) [українською мовою].
3. Валкер, Д. (2001). Тренінг разрешення конфликтов. Спб. Речь [російською мовою].
4. Вишнякова, Н. Ф. (2002). Конфликтология. Мн.: Университетское [російською мовою].
5. Скрипченко, О. В., Долинська, Л. В., Огороднійчук, З. В. (2007). Вікова і педагогічна психологія: Навчальний посібник. К.: Освіта [українською мовою].
6. Зедгенидзе, В. Я. (2006). Предупреждение и разрешение конфликтов. М.: Айрис пресс [російською мовою].

ПСИХОЛОГІЧНИЙ ВПЛИВ НА ОСОБИСТІТЬ В ПРОЦЕСІ ВИКОНАННЯ СЛУЖБОВИХ ЗАВДАНЬ В НАЦІОНАЛЬНІЙ ГВАРДІЇ УКРАЇНИ

УДК 159.9.072.53

Мельник Світлана Василівна,
студентка спеціальності 053 «Психологія»
КЗВО «Вінницька академія безперервної освіти»

Анотація. У статті розглянуто техніки та прийоми психологічного впливу в процесі виконання службових завдань Національною гвардією України; види психологічного впливу, їх загальну характеристику; аналіз методів психологічного впливу особового складу Національної гвардії України в процесі виконання завдань за призначенням; прикладні аспекти